

O NOUĂ VERSIUNE A „ISTORIILOR” ARHIMANDRITULUI VARNAVA DESPRE MĂNĂSTIREA PÂNGĂRAȚI ȘI SCHITUL TARCĂU

Costin CLIT¹

Cuvinte cheie: Mănăstirea Pângărați, schitul Tarcău, istorie, nouă versiune, ctitori, egumeni

Keywords: Pângărați monastery, Tarcău hermitage, history, new version, founders, abbots

Cercetarea situației schiturilor și mănăstirilor de o „Înaltă Comisie” și necesitatea prezentării unui raport referitor la acestea îl determină pe mitropolitul Sofronie Miclescu la intervenția din februarie 1857, prin circularele trimise egumenilor lăcașelor monahale, prin care cere prezentarea trecutului istoric după un formular: timpul fondării, numele fondatorilor și ctitorilor donatori, condițiile înzestrării și succesiunea egumenilor. Rapoartele trimise de egumeni sunt diferite ca valoare, unele foarte amănunțite, cum este cel al arhimandritului Gherasim, starețul mănăstirilor Neamț și Secu, altele „îngăimate, încurcate și cu mare osteneală la scris și iscălituri, că abia (a) cuprins ceea ce < pomelnicul a învoit a ști », adică mai multe nume de ctitori înșirate unele după altele, fără date și fără să putem afla de cele mai multe ori nici familia ctitorului; dimpotrivă alte rapoarte au temei documentar, cu documente citate în întregime, constituind adevărate file de cronici, care merită a fi tipărite”².

Circulara trimisă arhimandritului Varnava, din 4 februarie 1857, glăsuiește: „Între alte lămuriri ce să pregătesc pentru înalta Comisie ce are a veni în Principat, trebuind a i să da știință și de împregiurările fiecărei m(ă)n(ăstiri), Depart(mentul) acesta al cultului și al instruc(ției) publice, din ord(inul) ecs(elenției) sale domnului caimacam, are onoare a pofti pe precuvioșia voastră să-i comunicați istoria în scurt a acei m(ă)n(ăstiri), cu arătarea fondatorilor, a ctitorilor dănuitori și a timpului fundației. Asăminea, să-i comunicați știință și de egumenii ce au succedat în cârmuirea acei m(ă)n(ăstiri) și aceasta întrucât s-ar pute(a) mai neîntârziet”³.

Sofronie Miclescu îi cerea arhimandritului Varnava, la 7 februarie 1857, „sămi regulate, pe tot anul, de când te afli egumenu și până astăzi, arătătoare în totul de cheltuelile urmate la ace(a) m(ă)n(ăstire) și să le trimiți Mitropoliei fără întârziere, potrivit anaforalei noastre în unire cu șeful Departamentului averilor clerului, întărită de ecșelenția sa, d(omnul)

¹ Colegiul Național „Cuza Vodă”, HUȘI.

² Victor G. Cădere, *Însemnări despre unele mănăstiri și schituri din Moldova, după cronică Mitropoliei Moldovei și Sucevei, din anul 1857*, în *MMS*, XI, 1964, nr. 9-10, p. 505-506.

³ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/12.

caimacam”¹. În aceeași zi „să scrie pre(a)cuvioșii tale ca, fără întârziere, să împărtășești Mitropolii istoria în scurt a acei m(ă)n(ăști)ri și schiturile atârinate de ia, cu arătarea timpului fundații, a fondatorilor, a ctitorilor înzăstrători, a condițiilor cu care acia le-au înzăstratu, precum și a igumenilor ce au succedat în cârmuirea l(o)r”².

Rapoartele cu istoricul mănăstirii Pângărați, întocmit la 28 martie 1857³, și a schitului Tarcău, întocmit la 6 aprilie 1857⁴, au fost trimise la Mitropolie la 11 aprilie 1857, însoțite de adresa arhimandritului Varnava în care arată că „istoria mon(asti)r(ii) în grabă a-și fi scris-o din istoria pre larg ce este la această mon(asti)r(e) iar pentru igumeni nu s-au putut alt feliu decât numai prin cetirea documenturilor, din care pricină au urmat întârzieri, și după cât s-au putut s-au scris”⁵. Primirea raportului este confirmată de Mitropolie la 22 aprilie 1857⁶.

Cu probabilitate, în întocmirea „Istoriei monastirii Pângărați” arhimandritul Varnava s-a folosit de pomelnicul întocmit în 1793 de „hagi Gherasim, ieromonah Putneanul, biv igumen Agapie”⁷. Lista ctitorilor de la Pângărați începe cu Ștefan cel Mare, cel care ar fi susținut financiar ridicarea bisericii din lemn de către sihastrul Simion. Marele ctitor a fost Alexandru Lăpușeanu, amintit în pomelnic și ca mirean și ca monah (Pahomie), cel care în 1560 „au făcut bisărică di piatră după cum să află și până astăzi tot pe locul unde au fost bisărica ace de lemn și tot cu hramul Sf(ân)t(ul) marile mucenic Dimitrie”. Dintre domni mai sunt pomeniți: Alexandru Iliș, Petru Cercel, Vasile Lupu și Mihail Sturza⁸.

Folosindu-ne de lista arhimandritului Varnava și de lucrările istorice dedicate mănăstirii Pângărați⁹, am întocmit și noi o succesiune a egumenilor cu sursele în care sunt menționați, fără a fi exhaustivă, formă aproape imposibil de realizat.

Amfilohie sihastru/ Enoh în schimnicie (29 iulie 1565¹⁰ – după 20 martie 1566¹¹)

¹ *Ibidem*, MMCCCXCVI/13.

² *Ibidem*, MMCCCXCVI/14.

³ *Ibidem*, MMCCCXCVI/17.

⁴ *Ibidem*, MMCCCXCVI/18.

⁵ *Ibidem*; Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 508.

⁶ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/19.

⁷ Vasile Bîrzu, *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, cu un Cuvânt înainte de starețul protos. Teofil Lefter, Mănăstirea Pângărați, 2004, p. 76-81; idem, *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, ediție revăzută și adăugită, Sibiu, Editura Astra Museum, 2016, p. 122-127; Petronel Zahariuc, *Pomelnicul Mănăstirii Pângărați*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XXXVIII, 2020, p. 101-102.

⁸ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

⁹ Petronel Zahariuc, *Pomelnicul Mănăstirii Pângărați*, p. 126-127.

¹⁰ DRH, A. Moldova, VI (1546-1570), volum întocmit de I. Caproșu, București, Editura Academiei Române, p. 566, nr. 327 și 328; ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17; Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 516.

¹¹ DRH, A. Moldova, VI, p. 567-568, nr. 330.

Dascăul Theodor, proegumen al mănăstirii Bistrița (ante 15 aprilie 1589¹ – după 25 decembrie 1591²)

Arhimandritul Teodorit³ (poate fi dascăul Teodorit?)

Ieromonahul Teodorit⁴

Ieromonahul Sava⁵ (poate fi Sava de la 1734 sau 1757?)

Monahul Isihie⁶

Monahul Antonie⁷ (poate fi Andonie de la 1632?)

Monahul Paisie⁸

Ieromonahul Metodie⁹

Ieromonahul Teodosie¹⁰

Selvăstru/Silvestru (ante 8 septembrie 1629¹¹-după 14 mai 1631¹²)

Veniamin¹³ (nu este atestat documentar)

Andonie (ante 23 iunie 1632¹⁴-)

Ghelasie (25 februarie 1633¹⁵)

Nil (25 februarie 1633¹⁶- 5 ianuarie 1634¹⁷)

Pangratie (7 aprilie 1646¹⁸)

Nil (ante 8 aprilie 1657¹⁹-)

¹ DRH, A. Moldova, VIII (1585-1592), volum întocmit de Ioan Caproșu, București, Editura Academiei Române, p. 387-389, nr. 315.

² *Ibidem*, p. 641-645, nr. 525.

³ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17; Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 516.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ CDM, II, p. 117, nr. 514.

¹² CDM, II, p. 147, nr. 663-664; ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

¹³ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

¹⁴ CDM, II, p. 171, nr. 789.

¹⁵ *Ibidem*, p. 184, nr. 859.

¹⁶ *Ibidem*, p. 185, nr. 860.

¹⁷ *Ibidem*, p. 198, nr. 929.

¹⁸ *Ibidem*, p. 367, nr. 1862; DRH, A. Moldova, XXVIII (1645-1646), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 281, nr. 333.

¹⁹ Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași* (în continuare *Documente Iași*), volumul I, *Acte interne (1408-1660)*, Iași, Editura „Dosoftei”, 1999, p. 488, nr. 429; CDM, III, p. 73, nr. 246.

Popa Athanasie (19 octombrie 1661¹)
Pancratie (ante 18 mai 1662²- după 22 iunie 1662³)
Iorest (26 aprilie 1664⁴)
Dosoftei/Dosotei ieromonah (ante 15 decembrie 1663⁵-după 20 aprilie 1684⁶)
Gherasim⁷ (nu este atestat documentar)
Meletie⁸ (nu este atestat documentar)
Neonil⁹ (nu este atestat documentar)
Aftanase (5 aprilie 1674¹⁰)
Chiril (ante 5 februarie 1693¹¹)
Nicolae/Neculai ieromonah (1701¹²-ante 27 iulie 1704¹³)
Anthim (ante 13 ianuarie 1734¹⁴)
Sava (ante 18 ianuarie 1734¹⁵-după 18 aprilie 1734¹⁶)

¹ ANI, Fond Manuscrise, nr. 580 (Condica Mănăstirii Vizantea), f. 38, nr. 1.

² Idem, Fond Mănăstirea Bisericiani, I/36; C. Stoide, *Documente și regeste nemțene de la Dabija Vodă*, în „Anuarul Liceului Petru Rareș”, Piatra Neamț, 1935-1936, p. 160-161, nr. XII; CDM, III, p. 185-185, nr. 814.

³ CDM, III, p. 190, nr. 837

⁴ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126

⁵ Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, *Colecția Achiziții Noi. Indice cronologic, Nr. 25, vol. I* (sf. Sec. XIII-1685), București, 2022, p.166, nr. 2214; Costin Clit, *Din documentele Mănăstirii Pângărați*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic”, I, Iași, 2023, p. 93, nr. 19.

⁶ Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, *op. cit.*, p. 226, nr. 3019; CDM, IV, p. 191, nr. 818; ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

⁷ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Costin Clit, *op. cit.*, p. 100, nr. 26

¹¹ S<carlat> <Porcescu>, *O carte rară la Centrul Eparhial*, în *MMS*, Serie nouă, Anul XXXVI, 1960, nr. 5-6, mai-iunie, p. 684.

¹² Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova – Catalog –*, vol. I, Prefață de G. Strempele, Iași, Editura Junimea, 2006, p. 345.

¹³ ANI, Fond Mănăstirea Neamț, LXIX/57; CDM, V, p. 88, nr. 343.

¹⁴ Idem, Fond Mănăstirea Pângărați, I/6; *Ibidem*, III/121.

¹⁵ *Ibidem*, Fond Mănăstirea Pângărați, III/123; Vasile Mihordea, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 191-192, nr. 129.

¹⁶ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 126; La nota 74 este citată sursa: ANI, Fond Mănăstirea Pângărați, III/124, unde avem un document din 16 iulie 1634 (a se vedea DRH, A, Moldova, XXII (1634), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, p. 219-220, nr. 192).

Daniil (1742¹-23 ianuarie 1743²)

Sava (1757³; ante 5 septembrie 1760⁴-după 7 mai 1763⁵)

Climent (ante 4 octombrie 1765⁶-după 10 mai 1768⁷)

Misail (1773⁸)

Climent (ante 3 februarie 1774⁹.)

Daniil (ante 1779 ianuarie 23¹⁰ – după 25 iunie 1785¹¹), ajunge egumen la mănăstirea Bistrița, unde a suferit o moarte cumplită, „*rumpându-să un pod putred dintre dou(ă) turnuri*”¹².

Inochente (ante 23 aprilie 1789¹³)

Ieromonahul Chiril (ante 23 mai 1793¹⁴-1794¹⁵), ajunge egumenul mănăstirii Râșca¹⁶

Ghedeon (ante 28 octombrie 1794¹⁷-după 22 martie 1796¹⁸)

Ioil arhimandrit (ante 12 ianuarie 1798¹⁹.)

Un act din 1 iunie 1802 menționează pe răposatul Ioil, egumenul mănăstirii²⁰.

Veniamin Pângărașeanul (ante 15 ianuarie 1801²¹-după 28 aprilie 1801²²)

¹ Ioan Bogdan, *Sama mănăstirilor din țară din Moldova pe anul 1742*, în BCIR, I, București, Atelierele grafice Socec & Co., 1915, p. 252, nr. X.

² ANI, Fond Mănăstirea Pângărași, III/127.

³ Olimpia Mitric, *op. cit.*, p. 344.

⁴ ANI, Fond Mănăstirea Pângărași, III/142.

⁵ *Ibidem*, Fond Mănăstirea Pângărași, III/135; ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

⁶ ANI, Fond Mănăstirea Pângărași, III/137.

⁷ Idem, Fond Mănăstirea Sfântul Sava, XXVIII/48.

⁸ Olimpia Mitric, *op. cit.*, p. 344.

⁹ ANI, Fond Mănăstirea Pângărași, III/154; ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17; Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 517.

¹⁰ ANI, Fond Mănăstirea Sfântul Sava, XXVIII/51.

¹¹ Idem, Fond Mănăstirea Pângărași, III/161.

¹² Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 517.

¹³ ANI, Fond Mănăstirea Pângărași, III/162.

¹⁴ *Ibidem*, III/163.

¹⁵ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 134.

¹⁶ Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 517.

¹⁷ ANI, Fond Mănăstirea Sfântul Sava, XXXI/56.

¹⁸ Idem, Fond Mănăstirea Pângărași, III/164.

¹⁹ *Ibidem*, III/165.

²⁰ *Ibidem*, I/7.

²¹ *Ibidem*, III/171.

²² *Ibidem*, III/172.

Iosaf (ante 18 februarie 1802¹- după 2 iulie 1804²)

Arhimandritul Macarie (ante 20 martie 1805³) – după 11 februarie 1811⁴)

Veniamin Pângărățeanul (ante 12 iunie 1812⁵-după 13 iunie 1812⁶)

Arhimandritul Ghenadie⁷

Iosif (1815- 28 ianuarie 1818⁸)

Arhimandritul Athanasie/Aftanasie/Atanasie (28 ianuarie 1818⁹-după 27 iunie 1829¹⁰/1830)

Protosinghelul Costandie (1 mai 1830¹¹-23 aprilie 1834¹²)

Vlădica Athanasie Sevastias (23 aprilie 1834-24 decembrie 1834)¹³

Ieromonahul Varnava (24 decembrie 1834¹⁴-după 17 septembrie 1864¹⁵).

Arhimandritul Varnava trece în revistă încercările ieroshimonahului Avraamie, preot de mir în satul Largu, călugărit la schitul Durău, viețuitor la Asău și alte schituri, de ridicare a unui lăcaș monahal pe șesul de pe apa Tarcăului, moșia mănăstirii Bistrița, unde a construit câteva chilii și a adunat piatra necesară temeliei, apoi, pe același șes, lângă apa Bolohonișului, pe moșia mănăstirii Pângărați, unde se lovește de opoziția arhimandritului Athanasie și a protosinghelul Costandie, egumenii de la Pângărați. Arhimandritul Athanasie îl va susține în calitate de mare eclesiarh și arhieru la Mitropolia Moldovei. Varnava reproduce circulara din 8 martie 1832 a mitropolitului Veniamin Costachi, căruia i se datorează schitul Tarcău, către iconomul Gheorghie, protoiereul ținutului Neamț, prin care dispune sfințirea temeliei viitorului lăcaș monahal, finalizat și sfințit la 9 iulie 1833. După moartea ieroshimonahului Avraamie din 8 februarie 1839, arhimandritul Varnava este îndatorat de mitropolit cu privegherea și răspunderea asupra schitului Tarcău. Procurarea hranei prin milostenii va fi schimbată de arhimandritul Varnava, după amenajarea trapezăriei, iar din 1842 obține lefille pentru călugări, eliminând și milostenia pentru îmbrăcăminte. Duhovnic al schitului Tarcău era Pahomie, monah din mănăstirea Pângărați¹⁶.

¹ *Ibidem*, III/174.

² *Ibidem*, III/178.

³ *Ibidem*, III/181.

⁴ Idem, Fond Mănăstirea Socola, VII/35.

⁵ Idem, Fond Mănăstirea Pângărați, III/193.

⁶ *Ibidem*, III/193.

⁷ Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 517; ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

⁸ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/1, f. 5.

⁹ *Ibidem*, f. 5.

¹⁰ Vasile Bârzu, *op. cit.*, 2004, p. 80.

¹¹ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/1, f. 20 -21.

¹² *Ibidem*, f. 25v.

¹³ *Ibidem*, f. 25v.-26.

¹⁴ *Ibidem*, f. 25v.26.

¹⁵ Idem, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *dosar 600/1864*, f. 29.

¹⁶ ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/18.

Arhimandritul Varnava este și autorul unei broșuri intitulată *Ceasul cel rău sau memuar de purtare și mântuitoarele fapte [ale] domnului spat. E. Luponi cu prilejul de avocat către arhimandritul Varnava, egumenu Mănăstirei Pângărații, ținutul Neamțu*, tipărită la Iași în Tipografia lui Adolf Bermann, Podul-vechiu, 1862, în care se considera a fi gata de a „jărtvi și pânea de la gura me ca să fac îmbunătățiri la Sfânta Mănăstire Pângărații, precum acareturi și altele ... cunoscute la mulți călători și buni creștini” (Fig. 1).

Arhimandritul Varnava se vede dator a expune și pe calea tiparului „haracterul” spătarului E. Luponi, „fiul vicleșugului”, „fiul dieavolului”, venit în târgul Piatra „cu doi bani în trei punți” și care intentează procese egumenului Mănăstirii Pângărați, Casei bisericești, Ministerului Cultelor și altora „pentru mai multe mii de galbeni ce ar fi perduți”. Lăsându-se sedus de vorbele amăgitoare și perfidia avocatului E. Luponi, care își aroga prezența în cercurile politice influente, în contextul desființării la 1860 a unor mănăstiri și schituri, arhimandritul Varnava îi dă în posesie moșia Tarcăul pe o perioadă de 5 ani cu suma de 6000 de galbeni, din care a primit 1040 de galbeni, însă semnând contractul ce glăsuia primirea întregii sume. Ministerul Cultelor, încredințat de primirea banilor din posesie oprește arhimandritului Varnava „leafa me de egumen ce este 6000 lei pe an”. E. Luponi reușește să obțină în 1859 vechilimea egumenului în vederea recuperării lefii și a drepturilor câștigate prin hrisoave de mănăstire, fiind invocat ca dovadă „Monitorul No. 62”. Varnava scrie cu amărăciune despre vechilimea dată: „și acesta au luat cu o meșteșugire dieavolească, spre a-mi mai mânca și ce aveam” (p. 3-4).

Varnava, „om mai mult bătrân”, cade în plasa avocatului în 1859, când urma să primească suma de 1100 de galbeni de la M. Hortulari, posesorul Pârâului Glodu. Atunci l-a însărcinat pe vechil să meargă la Bacău pentru a scoate banii. E. Luponi invocă și obține înscrisul semnat de Varnava „fără să pricep vicleșugul lui, juruindu-mi că îndată va scoate banii și mi-i va da; aceste însă au fost măgulituri viclene, căci nici astăzi nu știu ce va fi făcut” (p. 4-5). Expunerea arhimandritului este însoțită și de documentele justificatoare ale demersului inițiat pe calea tiparului.

Pentru „calomniile” aduse lui E. Luponi în *Ceasul cel rău*, arhimandritul Varnava este dat în judecată la tribunalul districtului Neamț. Arhimandritul nu se prezintă la Curtea Criminală „și autoritățile din acel district, după mijlocirile ce au întru aceasta, nu voesc a-l trimite sub cuvânt că nu s-ar fi aflând acolo, în vreme când, din depeșă d. Luponi, primită în copie pe lângă sus citata adresă, se vede că acusatul petrece mai mult în oraș și chiar în ziua de 30 mai au prezentat funeralul dnei Miloș” (conform adresei Ministerului Justiției către Secretarul de Stat al Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice din 18 iunie 1863)¹. La 1 iulie 1863, Departamentul Cultelor scrie arhimandritului Varnava, „egumenul mănăstirii Pângărații”². Ministerul Justiției cere ministrului Cultelor la 2 iulie 1863, „a regula ca Sfinția sa Arhimandritul Varnava, egumenul Monastirei Pangarații, să se înfățișeze la Curtea Criminală

¹ Idem, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 850/1863, f. 3-3v.

² *Ibidem*, f. 4.

din Iassy, spre a se judeca în procesul înființatu asupra-i după reclamațiunea D-lui Luponi pentru calomniile aruncate asupra-i printr-o broșură intitulată „Ceasul cel rău”¹. Intervenția pe lângă arhimandritul Varnava este adusă la cunoștința Ministerului Justiției la 12 iulie 1863².

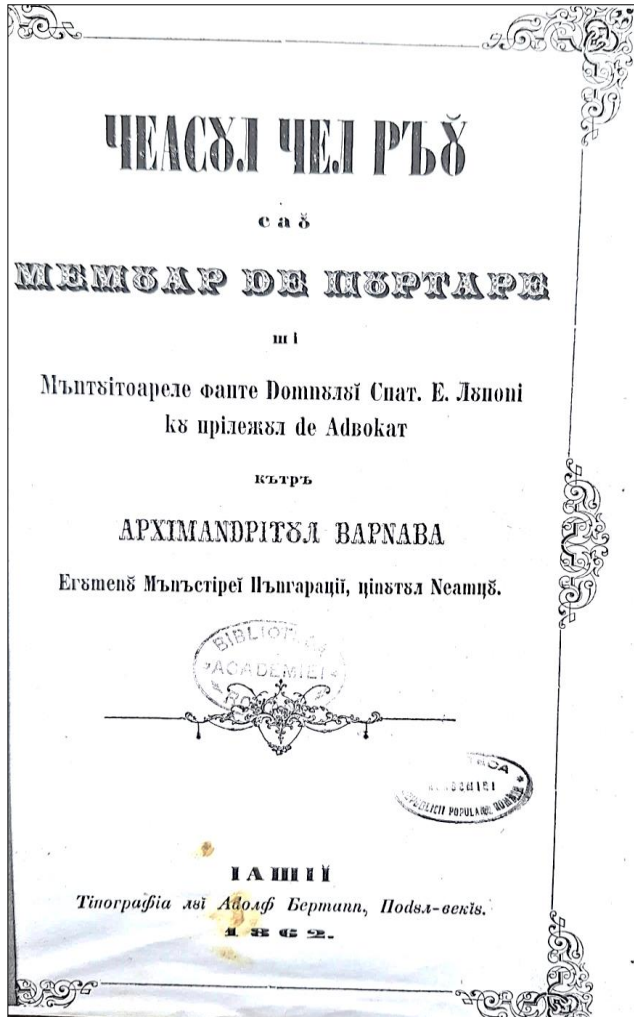

Fig. 1. Ceasul cel rău sau memuar de purtare și mântuitoarele fapte domnului spat. E. Luponi cu prilejul de avocat cătră arhimandritul Varnava, egumenu Mănăstirei Pângărații, ținutul Neamțu, Iași, Tipografia lui Adolf Bermann, Podul-vechiu, 1862

¹ *Ibidem*, f. 5.

² *Ibidem*, f. 7.

ANEXĂ

1857 martie 28

Istoria Mon(astirii) Pangărații! Despre fundația fondatorii aceștii mon(astiri)!

Istoria în scurt a Mon(astirii) Pangărații, adunată din istoria pre larg, ci să păstriază la aciastă mon(astire), cari de la început și până astăzi sânt 425 ani, și esti întru acest chip. La anul 6940:1432, în zilele lui Iliiaș v(oe)v(o)d, fiul lui Alecsandru v(oe)v(o)d cel Bun, au venit de la Mon(astirea) Bistriței, un monah cu numile Simioan, smerit și mărturisât cu fapte bune, și dorind de viață pusniciască au lăcuit în codrii pustii pe coasta muntelui numit Părul, aproape de pârâul cu numile Pangărații, undi acum esti mon(astirea) cu acest nume, și locul s-au numit Săhăstria lui Sămioan. Iar la anul 6969:1461, săhastrul Sămioan, cu bani de la Stefan v(oe)v(o)d cel Mare, au făcut bisărică de lemn și prin arătaria ci i s-au făcut în vedenie, au așăzat hramul Sf(ân)t(ului) și slăvitului marelui mucenic Dimitrie izvorătorul de mir. Ear la anul 6992:1484¹ în vreme răsboiului de la Valia Albă au ars bisărica ace de lemn, ear la anul 7068:1560, Alicesandru v(oe)v(o)d Lăpușnianul au făcut bisărică di piatră după cum să află și până astăzi tot pe locul unde au fost bisărica ace de lemn și tot cu hramul Sf(ân)t(ul) marile mucenic Dimitrie.

<Despre ctitorii mon(astirii)!>²

Ctitorii mon(astirii) Pangărații, acei mai însămnați sânt:

1ⁱⁿ. Stefan v(oe)v(o)d cel Mari au dat bani săhastrului Sămioan di au făcut bisărică di lemn.

2^{le}. Alecsandru v(oe)v(o)d Lăpușnianul, ctitorul aceștii mon(astiri), au făcut bisărică di piatră dând și moșie în regiurul mon(astirii).

3^{le}. Alecsandru Iliiaș v(oe)v(o)d au mărit moșia din încungiurul mon(astirii) cu partia Tarcăului până în Tărcuța.

4^{le}. Petru v(oe)v(o)d Cercel au dat doă moșii Ivăneștii și Sărata.

5^{le}. Vasălie v(oe)v(o)d Albanitul, întărești cu hrsoave moșiele mon(astirii), făcând adăugiri pe la unile locuri, iar la Tarcău au dat o parti di loc din Tărcuța și până în hotarul Comăneștilor.

6^{le}. Mihail v(oe)v(o)d Sturza au dat venitul moșiiilor Ivăneștii și Tarcăul cu hrisov pe 10 ani pentru faciria zidurilor.

Și al 7^{le}. Pe lângă ctitorii ci s-au zăs, mai sânt și alți dănuitori cari au ajutat agiutat mon(astirea), domni, boeri și alți făcători de bine, cari din cuprinderia documenturil(o)r și din pomelnicul cel mari să vedi adăugiri de pământ, odoară, bani, bucati, precum: stupi, vite cu coarne, oi și altile.

<Dispre condițiile ctitorilor!>

Făcându-să arătari mai sus de ctitorii înzăstrători și trebuind a să ști și condițiile cu cari acia li-au înzăstrat. Aciasta foarte lămurit (se) răcunoaști di cuprinderea hrisoavelor și altor documenturi, cari cele mai multe la început și la sfârșit să potrivesc. Și pentru a ști răvna și evlavii domnilor și altor făcători de bine la începutul hrisovului să arată buna plecari și la sfârșit blestemuri pentru a să păzi nestrămutat dănuirile lor, și esti în aciașă cuprindere:

În numile Tatălui, și al Fiului și al Sf(ân)t(ului) Duh, Sf(ân)ta Troiță ce di o ființă și nedespărțită, eată eu robul Dumnnului Dumnezău și Mântuitorului nostru I(isu)s Hris(tos) și închinătoriu a Pre Sf(in)t(ei) Troiță, Noi /n(umele)/ v(oe)v(o)d, cu mila lui Dumnezău domn Țării Moldaviei, bine am voit domnia me cu a noastră bună voire, cu curată și luminată inimă, den tot sufletul nostru și din toată vroința noastră am dorit și am râvnit altor di mai înainte fericiți domni cari au dat și au miluit și au întărit sfinte mon(astiri) și biserici ca să aibă pomenire întru acest viac, cum și întru acel viitoriu. Pentru aciasta și domnia me cu agiutoriu lui Dumnezău și cu blagoslovenia preosfințiților(or) arhieriei ai Moldaviei chir /n(umele)/ mitropolit Sucevii, i chir /n(umele)/ episcop Romanului, i chir /n(umele)/ episcop Hușului, i chir /n(umele)/ episcop Rădăuțului, și cu vrer(ea) (...) Sfatul domniei meli a tuturor boerilor mari și mici, am dat și am miluit și am întărit pria sf(ân)t(a) Mon(astire) Pangarații, undi esti hramul Sfânt(ului) și slăvitului marelui mucenicu și izvorătoriu de mir Dimitrie.

După ce scrie pre larg toată cuprindirea dănuită, apoi zăce / pentru ca să fie pentru hrana și traiul rugătorilor noștri călugări de la Sf(ân)ta Mon(astire) Pangarații, ear după viața noastră pre cine îl va alegi Dumnezău a fi domn în pământul nostrua Moldaviei din fiii noștri sau din rudele noastre sau oricine ar fi să nu îndrăzniască a strica daniia noastră și miluiria ce am dat sf(in)t(ei) mon(astiri) ci să numești Pangarații, ce mai vartos să aibă a milui și a întări că nici noi nu am stricat daniile și miluirile celor mai dinaintia noastră răposați domni, ci li-am agiutat și li-am întărit, ear cine să va ispiti ca să strici daniia noastră și miluiria ce am dat sf(in)t(ei) mon(astiri), unul ca acesta să fie procliat de la Domnul Dumnezău, cel ci au făcut ceriul și pământul, anathima, maranava și de Sfinții Părinți 318 de Nicheia, și de 4 Evangheliști, și de toți Sfinții Apostoli, să fie partea lui cu Iuda, și cu jâdovii ce au răstignit pre Domnul nostru Iisus Hris(tos), și cu trecletul Arie, și cu Liuțiper, și cu diiavolii în fundul eadului, și parti să nu aibă cu cei drepți, și să fie lui pârâș în zioa judecării Sfânt marile mucenic și izvorătoriu de mir Dimitrie.

Apoi întărești hrisovul cu iscălitura și pecetia domniască>¹.

<Despre egumeni!>¹

Pentru egumenii cari au urmat în cârmuiria Mon(astirii) Pangărați, de la început și până astăzi în vremi de 425 ani nu s-au putut afla toți, și cari au fost unul după altul, precum și fișticari câtă vreme au fost igumen, și aciasta din pricină că nu s-au ținut vreo însămnari

decât egumenii acii di la început întru un timp de vr(e)o 150 ani s-au scris din istoriia mon(astirii), acii di pe urmă s-au scris din spuniria bătrânilor, ear acii de la mijlocul timpului s-au scris pre cât s-au putut afla din hrisoavile și documenturile mon(astirii), însă lesni să înțălegi că nu vor fi toți însămnați.

Cel întâi au fost sihastrul Simioan, cari la anul 1432 au lăcuit în locul undi esti mon(astirea) și mai adunându-să vr(e)o câțiva pusnici au pitrecut 29 ani fără di bisărică, numindu-să Săhăstria lui Sămioan, ear săhastrul Sămion auzând că Stefan v(oe)v(o)d cel Mari neîncetat zădești mon(astiri), s-au dus și l-au rugat să-i dei milostenie să facă un schișor de lemn, și la anul 1461 au făcut bisărică di lemn cu hramul Sf(ântul) marile mucenic Dimitrie, izvorătoriul de mir, însă la anul 1484, în vremea războiului de la Valia Albă¹ au ars bisărica ace di lemn, ear săhastrul Sămioan, împreună și cu toți călugării s-au dus în Țara Unguriască la cetatia Gurghiea și s-au sălășluit în Mon(astirea) Cașiva, undi s-au și săvârșit din viață, ear după încetaria războiului călugării au venit earăș(i) la urma lor și au pitrecut 24 ani fără cărmuitoriu, ear la anul 1508 au venit starețul Anfilohie de la Mon(astirea) Moldovița, pe carile cu toți l-au ales de ocărmuitoriu.

Ear la anul 1560, Alicsandru v(oe)v(o)d Lăpușnianul au făcut bisărică de piatră tot pe locul undi au fost bisărica ace di lemn și tot cu hramul Sf(ân)t(ul) marile mucenic Dimitrie, ear după săvârșiria bisăricii, cu toată rânduiala mon(astirii), starițul Amfilohie s-au dus earăș(i) la metaniia sa la Mon(astirea) Moldovița, undi schivnicindu-să s-au numit <Enoh>³ shimonah și după puțin s-au și săvârșit den viață, că pre acele vremi călugării, deși eșă din mon(astirea) undi s-au călugărit, însă era obiceiul ca sfârșitul să le fie tot la metaniia lor, ear starițul Amfilohie, la duciria sa din Mon(astirea) Pangărații au așazat egumen în locul său pe ieromonahul Thiodorit. Acista au fost mulți ani egumen și în vremea sa au rugat pi egumenul Mon(astirii) Moldovița cu numile Anastasăe ieromonah di au scris istoriia Mon(astirii) Pangărații, după cum pre larg e-au spus starițul <Enoh>³ shimonah, ear acest egumen Thiodorit în pomelnicul cel mare esti trecut Thiodorit arhimandrit.

Esti di luat aminte, că pre acele vremi, egumen să făce(a) nu numai ieromonahi, ce și monahi, ear acista prin ci chip s-au făcut arhimandrit nu esti înștiințari.

La săvârșiria sa din viață au lăsat egumen pe ucinicul său cu numile tot Thiodorit ieromonah. După acesta au fost egumen Sava ieromonah, și apoi au fost de rând trei egumeni monahi, Isăhie egumen, Antonie egumen și Paisăe egumen. După aceștia au fost egumen Mithodie ieromonahul, și după acesta au fost egumen Theodosie ieromonahul.

Până aicia s-au însămnat egumenii din istoriia mon(astirii) din pomelnicul cel mari, ear di aicia să însămnă egumenii ci s-au aflat prin hrisoave și documenturi, <însă nu să poate ști cari au fost monahi sau ieromonahi, că prin hrisoave așa să zăce; eată au vinit înaintia domniei meli și înaintia boerilor domniei meli rugătoriul nostru / n(umele)/ egumen de la Mon(asti)r(ea) Pangarații, undi esti hramul Sf(ân)t(ul) marile mucenic Dimitrie isvorătoriul di mir, și împreună cu tot soborul s-au rugat domniei meli, și altile. Și eată să însămnă Săvestru egumen, Veniamin egumen, Dosothei egumen, Gherasâm egumen, Meletie egumen, Neonil egumen și Sava ieromonah egumen>⁴.

După aciștiia au fost Climent egumen pe la anul 1766. Acista au stătut cel mai vrednic dintre egumeni, au disbătut toati înpresurările hotarâlor, au mijlocit la mai mulți domni și au scos multe documenturi prin cari s-au statornicit veniturile mon(astirii). În vreme(a) sa s-au făcut multe dănuiri și au fost egumen mulți ani.

După acesta au fost Ghidioan egumen, și Ioan egumen și Thiodor egumen. După acesta au fost Daniil egumen, în vremia căruia earăș(i) s-au mai făcut câțiva documenturi în folosul mon(astirii) și pe urmă s-au făcut egumen Mon(astirii) Bistriței, undi s-au și săvârșit din viață cu moarti cumplită, rumpându-să un pod putred dintre dou(ă) turnuri.

După⁴ acesta au fost Iosaf egumen, Ionichentie egumen, Anfim egumen și Sarafim egumen.

După aciștiia s-au făcut egumen Chiril ieromonah. În vremia acestuia s-au scris pomelnicul cel mari di pi pomelnicul cel vechiu. Acesta pe urmă s-au făcut arhimandrit și egumen la Mon(astirea) Râșca, carile au fost foarti vrednic și întemietoriul acelu sobor.

<După acesta au fost Ghidioan egumen, și după acesta au fost>⁵ Ioil arhimandrit, carile mai înnainte au fost egumen la Mon(astirea) Bisăricanii. În vremia acestuia s-au făcut bisărica de la Bisăricani după cum să află și astăzi.

După acesta au fost egumen Macarie arhimandrit, carile au deschis paraclis în bașca de supt mon(astire), ce era făcută de la faciria bisăricii de Alicsandru v(oe)v(o)d Lăpușnian(ul) pentru siguranția odoarâlor, ear acest arhimandrit Macarie mai săpând pământul din bașcă au așăzat catapiteazmă și au făcut paraclis cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril și l-au sfințit la 1806.

Apoi au fost egumen Veniamin arhieru Racoviță <sân>⁵ beizade Mihăiță Racoviță. După acesta au fost Ghenadie arhimandrit și apoi au fost egumen Iosaf monah, și după acesta au fost egumen Athanasăe arhimandrit, cari pe urmă s-au făcut arhieru cu cu titlu Sevastias, după cari au fost egumen Costandie protosânghel.

Ear de la anul 1833 și până astăzi 1857, vremi de 24 ani mă aflu iscălitul Varnava arhimandrit, însă 4 ani am fost vechil de egumen ear de 20 ani de la 1837 mă aflu egumen. Cari di la ce întâi venire a me m-am sâlit cu întemieria mon(astirii), atât cu înbunătățiria acareturil(o)r, precum și cu adăugiria și întemieria soborului. Și fiind că aciastă mon(astire) agiunsă cu totul în pro(a)stă stari, după stăruințele ce am întrebuițat, mi s-au dat venitul moșii Ivăneștii și Tarcăul cu hrisovul domnul(u)i Mihail v(oe)v(o)d Sturza, supt N. 1319, anul 1849 mai 11 zile, pe timp de 10 ani începători de la anul 1850 aprili(e) 23, ca din venitul zăsâlor moșii să fac zădiri, și cari zădiri sânt anumi arătati prin hrisov, însă fiind că zădirile după planul arhitectul(u)i și după cuprindiria hrisovul(u)i ar fi fost cu mari strâmtorire, după un alt plan s-au croit îndoit și piste îndoit, ba încă unile nici sânt cuprinsă în hrisov și urmiază trebuința ca toati încăperile să să facă din nou, din cari unile s-au isprăvit ear altile acum să lucriază, împlinindu-să al șaptilia an de la începiria lucrării.

Mon(astirea) Pangărații di la început și până astăzi în vremi di 425 ani au avut 4 numiri: 29 ani s-au numit Săhăstriia lui Sămioan, 99 ani după ce s-au făcut bisărica ace de lemn s-au numit Schitul lui Sămioan, 27 ani după ce s-au făcut bisărica de piatră s-au numit

Mon(astirea) lui Anfilohie, și de 270 ani să numești Mon(astirea) Pangărații di pe pâraul numit Pangărații, ci curgi de la mon(astire) pe vali.

După poronca priasfințitul(u)i mitropolit supt N. 215 am scris în scurt istoriia Mon(astirii) Pangărații și am iscălit.

1857 marti(e) 28.

Varnava arhimandrit.

<În anul 1862.

430 ani sânt de la cea întâi venire a sihastrului Simeoan.

401 (ani sânt) de la facerea bisericei de lemn.

302 (ani) de la facerea bisericei de piatră care este și până astăzi>⁵.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/17.

EDIȚII: Victor G. Cădere, *Însemnări despre unele mănăstiri și schituri din Moldova, după cronica Mitropoliei Moldovei și Sucevei, din anul 1857*, în *MMS*, XI, 1964, nr. 9-10, p. 515-517; reprodusă și în Vasile Bîrzu, *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, cu un *Cuwânt înainte de starețul protos. Teofil Lefter*, Mănăstirea Pângărați, 2004, p. 97-99; Idem, *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, ediție revăzută și adăugită, Sibiu, Editura Astra Museum, 2016, p. 154-157.

¹ 25-26 iulie 1476.

² Lipsește la Victor G. Cădere și Vasile Bîrzu.

³ Omis la Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 516; Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 98.

⁴ Restul paragrafului este omis la Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 98-99.

⁵ Lipsește la Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 99.

⁶ Transcris „subt” la Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 99.

1857 aprilie 6

Istoriia Schitului Tarcăul atârnat de Monastiria Pangarații.

Schitul Tarcăul este început la 1832 și sfârșit la 1833, făcut cu milosteniia adunată de la făcătorii de bine. Ostinitori la faceria schitului au fost călugării, iar mai cu osăbire au fost Avramie ieroshimonah, carele după săvârșâria schitului s-au numit nacialnic.

Acest Avramie au fost preot de mir din satul Largu, și lăsând casa și soțâia sa s-au dus la Schitul Durău unde s-au și călugărit și dorind să fie nacialnic s-au dus la Schitul Asău și la alte schituri și neputându-să face nacialnic au venit supt muntele Tarhas <Haos>¹, pe moșâia Monastirii Bistriței, în șasul pe apa Tarcăului, despre răsărit, și mai având împreună vr(e)o câțiva călugări s-au apucat să facă schit, și făcând câteva chilia au adunat și piatră pentru temeliia bisăricii, dar fiind că aceasta au fost fără învoiria proprietății de cătră Monastiria Bistriței, s-au depărtat rămâind toată lucraria zadarnică.

După aceasta, veind mai în gios pe șăsul Tarcăului lângă apa Bolohonișului, pe moșăia Monastirii Pangarațai s-au apucat să facă schit, dar și aice s-au înprotivit de cătră arhimandritul Athanasăe, egumenul Monastirii Pangarații, în locul căruia făcându-să egumen protosânghelul Costandie și de cătră acesta s-au înprotivit.

Deci, arhimandritul Athanasie, făcându-să arhieru și eclesiarh mare Sfintei Mitropolii, acel ce mai înainte au fost înprotivitoriu, pe urmă au fost mijlocitoriu pentru faceria schitului. Și pentru încredințare să prescrie întocmai copie di pe înscrisul în or(i)genal a preosfințitului <mitropolit Venieamin cătră protoereul țânutul(u)i ce să păstriază la acest schit, și este în această cuprindere:>²

Cucernice iconoame³ Gheorghie, blagoslovenie!

Dupre ceriria ieroshimonahului Avramie, cu metaniia de la Schitul Durău, am dat voe a face un schișor săhăstrie în muntele Tarcăului pentru iscusul pusniciei acelor ce cu râvnă îl doresc. Și pentru că este și materia gata spre începiria lucrării, scriem cucerniciei tale ca să mergi la locul arătat și făcând sfințaria apei să pui și temelie dupre rânduiala păzată întru aceasta. Pre lângă aceasta ți să face cunoscut îndatoriria cu care s-au dat voia aceasta numitului, adecă să nu primască pre niminia pentru petrecere acolo fără știria și voia noastră în scris, atât monahi, cât și din mireni, a-i supune supt scofă sau cu scofă a-i tunde în călugărie, despre care că va fi întocmai următoriu au dat și înscris în Duhovniciasca Decasterie.

1832 mart(i)e 8.

N° 194.

/Iscălit/ Veniamin Mitropolit Moldaviei.

Iar schitul după ce s-au săvârșit cu hramul Duminica tuturor sfinților s-au sfințat la 1833 iulie 9, iar la anul 1839 februarie 8, ieroshimonahul Avramie s-au săvârșat din viață.

Pentru care iscălitul Varnava arhimandrit și egumen Monastirii Pangarațai am făcut cunoscut <priasfințatului>² mitropolit Veniamin, <și de la preasfinția sa>² am priimit poroncă, tot acelaș anu, fevr(uarie) 27, supt N° 280, prin care mi să poroncești să am ce mai de aproape privighere, căci răspunderia va fi asupra me, <fiind că datoriia îngrijării este a me, atât pentru rânduială, cât și pentru a nu fi supus la nici un ban datorie.

După aceasta având osăbită purtare de grijă și văzând că hrana petrecătorilor din schit este prin adunaria de milostenie care să duce, șăde și vine, când vr(e)a, această urmare fiind nepotrivită rânduiei călugărești, am așazat trepezare de obștie, însă nefiind îndestul aceasta că tot trebuia să iasă spre adunare de milostenie pentru înbrăcăminte, am făcut lefi la toți și de la 1842 iș(i) primești regulat fiușticare liafa sa. Numai cu acest chipu s-au putut statornici orânduială precum și la alte monastiri la un loc așa depărtat în codrii Tarcăului și cu greu de umblat. Pentru aceasta pentru pravila bisăricii și buna orânduială între petrecătorii de acolo

s-au rânduit câte un duhovnic din monastire, iar care n-a răspuns la datoriia sa s-au depărtat și s-au rânduit pe acei cu purtări bune, precum astăzi este duhovnicul Pahomie.

Scriind în scurt istoria Schitului Tarcăul după poronca înalt preasfințatului mitropolit tot de supt N° 215, am iscălit>⁴.

1857 april(ie) 6 zăle.

<Pe fila a doua>: Copie de pe poronca Mitropolii, urmată cătră protoereu(1) Ghiorghie de țin(utul) Niamțu din 1832 mart(ie) 8, scoasă din registrul canțilerii Direcții Mitropolii!

N. 194. Scrisoare cătră iconomul Gheorghie protoprezviterul țin(u)t(ului) Niamțului ca să pue temelie în munții Tarcăului spre facerea unui schitișor săhăstrie, după cerirea ieroshimonahului Avraamie.

ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/18. Difolio.

EDIȚII: Victor G. Cădere, *Însemnări despre unele mănăstiri și schituri din Moldova, după cronica Mitropoliei Moldovei și Sucevei, din anul 1857*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XI, 1964, nr. 9-10, p. 517-518; reprodusă și în *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, cu un Cuvânt înainte de starețul protos. Teofil Lefter, Mănăstirea Pângărați, 2004, p. 100-101; idem, *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, ediție revăzută și adăugită, Sibiu, Editura Astra Museum, 2016, p. 158-160.

¹Tarhas la Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 518.

²Restul paragrafului este omis la Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 518 și la Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 100.

³„economice” la Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 518 și la Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 100.

⁴De aici încolo lipsește întregul text la Victor G. Cădere, *op. cit.*, p. 518 și la Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 101.

A NEW VERSION OF ARCHIMANDRIT VARNAVA „HISTORIES” ABOUT PANGARATI MONASTERY AND TARCAU HERMITAGE

(Abstract)

The text of the report about the past of the Pângărați monastery and the Tarcău hermitage is known to researchers. In the Central National Historical Archives, we have identified a new version of that report, with small differences from the published one, which we are introducing into the historical circuit, accompanied by a list of the hegumens who succeeded each other in the hegumenal seat, about which the documents kept and researched by us also inform. The list of abbots cannot be complete, although it would seem ideal to us, but represents a basis for future research or a new monograph.